

Politické procesy – sedlák Josef Pažout

Ve středu 25. srpna 1954, se v malé obci Bystřice na Jičínsku konalo hlavní líčení proti místnímu sedlákově Josefu Pažoutovi. Prokurátor – bývalý dělník ostravských hutí – Lev Bloch mu kladl za vinu, že neplnil povinné dodávky zemědělských produktů a ukryl letáky protistátního obsahu. Proces, jakých byly začátkem 50. let 20. stol. tisíce, natáčel Československý rozhlas. Po 70 letech jde o jediný známý záznam z procesu s lidmi, pro které dobová propaganda razila nadávku „kulak“.

Záznam procesu se podařilo náhodně objevit roku 2006 v archivu Českého rozhlasu Plzeň. Jak se dvouhodinový záznam dostal z Jičínska až do fonotéky vzdálené 180 km, není zcela jasné, jde však o důležité svědectví o statečnosti, se kterou se přinejmenším někteří zemědělci bránili perzekuci, jako prostředku prosazování násilné kolektivizace vesnice. „Ze záznamu to činí důležité svědectví doby, které nyní poprvé po 70 letech plně zpřístupňujeme veřejnosti,“ poukazuje na význam nahrávky Milan Vojáček, ředitel Národního archivu. Právě tato instituce dlouhodobě podporuje projekt Politickeprocesy.cz, v němž se proces zařazuje po bok již dříve zpřístupněného Procesu s Rudolfem Slánským a spol. „Jde o významný počín, zpřístupňující archiválie unikátní metodou, vyvinutou pro tento projekt, díky níž máme možnost studovat dobové propagandistické postupy,“ dodává Vojáček. Slouží k tomu mimo jiné i unikátní soubor medailonů osob, v procesech vystupujících, nebo zmiňovaných.

Zájemce o historii, který navštíví stránky politickeprocesy.cz, má možnost poslechnout si celý dochovaný záznam procesu a identifikovat v něm místa, svědčící o nevšední odvaze zemědělce Pažouta. Obžaloba mu mimo jiné vyčítala, že na poli nalezený protistátní leták neohlásil, odnesl domů a odložil k rozhlasovému přijímači, kde si jej mohly přečíst jeho nezletilé děti. Hospodář, který v Bystřici vlastnil 21,06 hektaru velmi kvalitní orné půdy, byl také obviněn, že neplní povinné dodávky zemědělských plodin. Obžaloba však nevzala v potaz, že muž, který své hospodářství v poválečném období postupně modernizoval a mechanizoval (jako první v obci si pořídil samovaz, vůz na gumách, a v roce 1947 stihl koupit traktor Zetor 25) po nástupu komunistů k moci o vše přišel. Pod rouškou „výkupu“ mu v roce 1950 úředně zabavili veškerou mechanizaci, takže musel polnosti nadále obdělávat už jen s párem koní. Od roku 1952 měl navíc Josef Pažout obstaven veškerý příjem z hospodaření. Jeho schopnosti plnit vysoké kvóty, nařízené státem, nepomohly ani pohromy, které na jeho statek dopadly. V roce 1951 úrodu poničilo krupobítí a o rok později hospodářská zvířata onemocněla tuberkulózou, kulhalkou a slintavkou.

O zmanipulovanosti procesu s Josefem Pažoutem svědčí několik indicií, zdůrazňuje historik Jiří Urban z Ústavu pro studium totalitních režimů, který se zabývá výzkumem období tzv. kolektivizace venkova v Československu. Jednu z nich zanechal sám prokurátor Lev Bloch v trestním spise v dochované zprávě: „*Předporada k procesu koná se v sobotu 21. srpna 1954 v 11 hod. u zdejšího soudu.*“ Podle Urbana je zpráva důkazem o tehdejší praxi kabinetní justice, spočívající v projednávání viny a trestu s politickými a bezpečnostními funkcionáři ještě před hlavním líčením. „Porada“ ze soboty 21. srpna o čtyři dny předchází samotný den hlavního líčení, které se v bystřickém sále konalo 25. srpna od 14 do 22 hodin a během níž ani sebevědomá obhajoba Josefa Pažouta i některá svědectví sousedů

nazabránila potrestat Josefa Pažouta, otce tří dětí, odnětím svobody na půl roku a peněžitým trestem 5000 korun.

V letech 1948 až 1960 komunistický režim potrestal obdobným způsobem, jako Josefa Pažouta, desetitisíce sedláků. Kromě trestů vězení a pokuty byli často vystěhováváni bez možnosti vzít si s sebou většinu majetku a do původní obce se vrátit. Nové podmínky, v nichž zemědělci žili, byly mnohdy velmi nuzné. Ilustruje to statistika, podle které v období mezi lety 1949 a 1957 poklesl počet hospodářů, vlastníků půdy o výměře 20–50 hektarů, až 35krát. Tato hluboká stopa na tváři českých vesnic je vidět dosud.

Dnešek na české vesnici

Podle informací Státního pozemkového úřadu (SPÚ) řešily české státní orgány po roce 1989 kolem 220 000 žádostí o vrácení zemědělského majetku, zabaveného během předchozího režimu. K dnešnímu dni z této sumy zbývá 26 neukončených případů, tedy 0,012 % původního počtu restitučních nároků. Většinou jde o složitá dědická a soudní řízení o majetky z velkých měst, na jejichž výsledek SPÚ čeká, než o vydání majetku rozhodne.

S uzavřením posledního z těchto zbývajících případů tak skončí tzv. *první fáze restitucí*, v níž se rozhodovalo, co z původního majetku lze vrátit, co vrátit nelze a z toho ještě za co lze poskytnout náhradu a za co nikoliv. V rámci těchto správních řízení bylo do 31. prosince 2023 rozhodnuto celkem o 1 807 913,41 hektarech zemědělské a lesní půdy. Z toho množství pozemkové úřady nevydaly 373 749,48 hektarů, protože se žadatelům nepodařilo prokázat, že na majetek mají zákonný nárok.

Dalších 137 987,24 hektarů půdy SPÚ majitelům nevydal, přestože na restituci nárok mají. Jde však o případy, kdy původní půda nemůže být vrácena, protože byla v mezidobě zastavěna a nelze ji tedy využívat pro původní zemědělské účely. V takovém případě má restituent právo na náhradní pozemky nebo finanční náhradu. Hodnota všech nevydaných pozemků, jak ji v současnosti SPÚ eviduje, představuje cca 8,5 miliardy Kč. Z toho dosud nevyřádané nároky činí cca 440 milionů Kč, tedy cca 5 %.

Celkový počet restituentů s dosud nevyřádaným nárokem je cca 40 tisíc, řada z nich je ale tak malá, že se za ně obtížně hledá náhradní pozemek o výměře např. dvou metrů čtverečních.

Situaci s navrácením majetku komplikuje současně fakt, že přes 33 tisíc oprávněných osob je zcela pasivních ve věci vypořádání svých nároků. Jejich aktivita je přitom pro vypořádání nároků nutným předpokladem, protože musejí sdělit, jakou formu plnění požadují, zda finanční, nebo náhradní pozemek, a pokud pozemek, tedy jaký.

Relativně dlouhá doba, po kterou oprávněné osoby vybírají vhodný způsob náhradní restituce, přinesla podstatou změnu v chápání smyslu zemědělských restitucí. Většina restituentů se nevěnuje zemědělství a vydávané náhradní pozemky se často stávají žádanou komoditou na reálním trhu. Na celém procesu vydávání náhradních pozemků participují v nemalé míře i specializované společnosti, usilující o maximalizaci počtu a výměry náhradních pozemků, které zpravidla nezůstávají ve vlastnictví restituentů a původní účel zákona o půdě tak z těchto důvodů zůstává nenaplněn.

Projekt Politické procesy

Projekt Politické procesy postupně mapuje a zpřístupňuje audiovizuální materiály případů zneužití justice během padesátých let 20. století. Archiválie zpracovává tým historiků a archivářů Národního archivu, Ústavu pro studium totalitních režimů. Spolupracují Český rozhlas a Česká televize.

Materiály pro novináře

QR kód vede na adresu: <https://bit.ly/3SWr9W6>

Odkazy

WWW: politickeprocesy.cz (web byl spuštěn 3. prosince 2022)

Kontakt pro další podrobnosti: Marek Janáč, marek.janac@seznam.cz, 602 662 269